

VERSLAG VAN DE MAANDELIJKSE BIJEENKOMST

TE HEERLEN OP 12 DECEMBER 1988

Nadat de voorzitter – de heer W. Bult – de aanwezigen welkom had gezegd, kreeg de heer B. Verstappen het woord voor diens voordracht over vlinders.

In zijn inleiding betoogde de spreker, dat het zijn bedoeling was de pracht van de Schubvleugeligen (= *Lepidoptera*, gevormd uit *lepis* = schub en *pteron* = vleugel) te tonen en tegelijkertijd de aandacht te vestigen op de grote kwetsbaarheid van deze groep insecten. Niet voor niets zal het komende jaar 1989 worden uitgeroepen tot "Vlinderjaar".

Hij wil geen wetenschappelijke beschouwing over vlinders houden, maar aan de hand van lichtbeelden laten zien welke soorten in Nederland nog niet zo heel lang geleden met meer of minder geluk te zien waren. Van de dagvlinders waren dat: Koninginnepape (*P. machaon*), Klein koolwitje (*P. rapae*), Oranjetip (*A. cardamines*), Citroentje (*G. rhamni*), Bruin zandoogje (*M. jurtina*), Kleine ijsvogel (*L. cumilla*), Atalanta (*V. atalanta*), Distelvlinder (*V. cardui*), Kleine vos (*A. urticae*), Kleine parelmoervlinder (*I. lathonia*), Groentje (*C. rubi*), Dagpauwoog (*N. io*), Landkaartje (*A. levana*), Vuurvlinder (*L. phlaeas*), Blauwtje (*P. icarus*) en Groot dikkopje (*O. venatus*).

Niet alleen overdag kunnen vlinders worden waargenomen. Ook is er 's avonds voor de entomoloog in veld en bos veel te genieten. De heer Verstappen liet onder meer van de navolgende nachtvlinders mooie opnamen zien: Windepilstaart (*H. convulvuli*), Avondpauwoog (*S. ocellata*), Avond-

rood (*D. elpenor*), Hermelijnlinder (*C. vinula*), Wapendrager (*P. bucephala*), Meriansborstel (*D. pudibunda*), Nonvlinder (*L. monacha*), Hageheld (*L. quercus*), Veelvraat (*M. rubi*), Rietvink (*P. patatoria*), Nachtpauwoog (*S. pavonia*), Horzvlinder (*S. apiformis*) en Mi-vlinder (*E. mi*).

Bij het zien van zoveel vlindernamen zou menigeen misschien denken, dat het met de vlinders nog zo gek niet is gesteld. Niets is echter minder waar!

De spreker constateerde dat een groot aantal vlindersoorten sterk in aantal is achteruit gegaan en dat andere geheel zijn verdwenen. Vergelijkt men de vlinderstand in Nederland van nu met die van de veertiger jaren, dan is de achteruitgang katastrofaal te noemen!

Voor die achteruitgang zijn een aantal oorzaken aan te wijzen:

1. Eertijds prachtige ruige terreinen veranderden in cultuursteppe. In het werkgebied van de spreker, Midden- en Noord-Limburg, zijn grote gebieden gedegradeerd tot steriele landbouw-arealen.

2. Moerasgebieden zijn door drainage veranderd in terreinen met een geheel andere bodemstructuur. Het verdwijnen van vochtminnende planten had de achteruitgang van de daarop aangevoelen vlinders tot gevolg.

3. Het op grote schaal verharde van zandwegen en karresporen heeft tot gevolg gehad, dat het autoverkeer zich als een olievlek over het land heeft uitgebreid, waardoor immense aantallen vlinders als verkeersslachtoffer het leven laten.

4. Door het genadeloos bespuiten van wegbermen met herbiciden verdwijnen voedselplanten.

Een al gedecimeerde vlinderstand is daarom veel gevoeliger geworden

voor extreme omstandigheden, die vroeger ook voorkwamen, maar in een destijds gezonde wereld de stand van een aantal soorten niet tot aan de rand van de afgrond bracht. Voorbeelden daarvan zijn:

- langdurige regens tijdens het ont-poppen en
- zachte, vochtige winters, waardoor overwinterende eieren, poppen en vlinders door schimmels worden aangetast.

Tegen al deze bedreigingen helpen ook de ingenieuze afweersystemen niet, die de vlinders hebben ontwikkeld om te kunnen overleven. Eén ervan is de mimicry, het op een zodanige wijze aanpassen van de kleur en/of vorm van de eieren, cocons, rupsen en vlinders aan hun omgeving, dat deze daardoor vrijwel onzichtbaar worden.

De heer Verstappen liet enkele prachtige voorbeelden van mimicry zien, zoals de groene rups van het Citroentje op het blad van de Vuilboom (*Rhamnus alnus*) en de vlinder van de Wapendrager op een berketakje.

Atalanta, Distelvlinder, Windepilstaart en Gamma-uiltje zijn zonaamde trekvlinders, vlinders die elk jaar weer opnieuw vanuit Noord-Afrika naar onze omgeving komen vliegen.

Een ander interessant besproken aspect is het voorkomen van vleugelloze vlinders bij de Wintervlinder (*O. brumata*). De vlinders kruipen langs de stam van de voedselboom omhoog en leggen de eitjes op de twijgjes van de takken.

De heer Verstappen maakte met zijn fraaie dia's en zijn voordracht duidelijk, dat de kleurrijke levensvormen, die vlinders heten, terecht de hoogstnodige aandacht in het vlinderjaar 1989 verdienen!

VAN DE REDAKTIE

Tijdens de laatste Jaarvergadering is de heer J.A.M. Heerkens Thijssen afgestreden als lid van de redactie, "om leeftijdsredenen".

Vele jaren maakte hij deel uit van de redactie. Van 1975 tot 1977 voerde hij bovendien de hoofdredactie, zij het enigszins met tegenzin: net als zijn voorganger, de heer Montagne, en zijn opvolger, de heer Van Nieuwenhoven, stelde hij prijs op de toevoeging

"waarnemend" bij de vermelding in het colofon.

Gedurende een deel van zijn waarnemend hoofdredacteurschap was hij bovendien sekretaris van ons Genootschap. Ik weet uit ervaring wat de combinatie van beide functies betekent. Op 25 november 1976 legde hij het sekretariaat neer, eveneens om "leeftijdsredenen": hij vond dat de jongeren in het Genootschap een grote direktere in-

breng moesten krijgen. Wie nu de samenstelling van bestuur en redactie bekijkt, ziet dat die wens in ieder geval in vervulling is gegaan.

Tot eind vorig jaar konden wij altijd van zijn kennis en ervaring gebruik maken. In december is hij echter, in verband met zijn gezondheid, verhuisd naar het westen van het land. Wij, maar ook de leden van Kring Maastricht zullen hem missen. In Kring Maastricht was hij een

van de trouwste bezoekers van de maandelijkse bijeenkomsten. In de jaren zeventig zat hij de vergaderingen herhaaldelijk voor. We zullen zijn bijdragen aan de discussies en zijn mededelingen (meestal over vogels) missen. Maar gelukkig is deze redactionele mededeling geen "in memoriam".

Wie de heer Heerkens-Thijssen kent, weet hoezeer het hem spijt, dat hij niet van alle bekenden afscheid kon nemen. Hij heeft mij dan ook gevraagd in dit Maandblad een berichtje op te nemen over zijn plotselinge vertrek. Uiteraard is zijn nieuwe adres bij de redactie bekend: wellicht wilt U daar nog

eens gebruik van maken. Vanaf deze plaats wil ik hem, namens de redactie, nogmaals bedanken, óók voor zijn vriendschap. Jan, het ga je goed, nog vele jaren.

DOUWE TH. DE GRAAF

DE TOENAME VAN DE GEVINDE KORTSTEEL IN ZUIDLIMBURGSE KALKGRASLANDEN. OORZAAK-GEVOLG-TOEKOMSTIG BEHEER

VOORDRACHT, GEHOUDEN OP 24 NOVEMBER 1988 TE ALDEN BIESEN (B) BIJ DE PRESENTATIE VAN DE GELIJKNAMIGE PUBLICATIE TIJDENS DE INTERNATIONALE STUDIEDAG OVER DE SINT-PIETERSBERG

A.J. LEVER, Prinsenlaan 2, Bennekom

Allereerst wil ik de organisatoren van deze dag bedanken voor het feit, dat zij het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg vandaag de mogelijkheid wilden bieden een publicatie over het beheer van kalkgraslanden te presenteren. Ik denk dat een studiedag over de Sint Pietersberg een goede gelegenheid daarvoor is, omdat de kalkgraslanden op de Sint Pietersberg in belangrijke mate bijgedragen hebben aan de hoge natuurwetenschappelijke waarde van de berg. Kalkgraslanden vormen immers één van de zeldzaamste en soortenrijkste oecosystemen in West-Europa.

In onze omgeving en zeker ook op de Sint Pietersberg zijn ze er niet in de laatste plaats door verschijnselen als zure regen en het inspoelen van voedingsstoffen uit aangrenzende percelen, maar ook door soms inadequaat of het geheel ontbreken van beheer, steeds slechter aan toegevoerd.

Eén van de effecten hiervan is het steeds dominant worden van een enkele grassoort, namelijk de Gevinde kortsteel. Deze soort, die van nature op bescheiden schaal op kalkgraslanden voorkomt is op veel plaatsen zo dominant aan het worden, dat van de oorspronkelijk grote floristische waarde weinig over dreigt te blijven.

Bezorgd over dit verschijnsel achtte het Natuurhistorisch Genootschap het aan het begin van de tachtiger jaren gewenst, dat er een onderzoek ingesteld zou worden naar beheersmogelijkheden die de soortenrijkdom van de kalkgraslanden zou kunnen verbeteren c.q. bewaren.

Om dit onderzoek mogelijk te maken werd subsidie aangevraagd en verkregen bij het Anjerfonds Limburg en het Prins Bernhard Fonds.

Met de beschikbaar komende middelen kon een onderzoeker aangetrokken worden om het onderzoek uit te voeren. Een onderzoek dat vandaag z'n formele afsluiting vindt in de presentatie van het eindrapport in de vorm van de publicatie "De toename van de Gevinde kortsteel in Zuidlimburgse kalkgraslanden. Oorzaak-Gevolg-Toekomstig Beheer".

Deze publicatie voldoet geheel aan de eertijds geformuleerde wensen van het Natuurhistorisch Genootschap, in die zin, dat het gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek aanbevelingen doet voor het beheer van de kalkgraslanden. Belangrijke elementen hierbij zijn de herintroductie van begrazing door schapen en het maaien van de vegetatie in de zomer (begin augustus) in plaats van wat nu wel gebeurt: in de herfst.

Ik denk dat het nu ook een goed moment is om uit te spreken, dat het Natuurhistorisch Genootschap van mening is, dat het gebott heeft met de uitvoerder en te-boek-steller van het onderzoek de heer Bobbink. Zijn volharding en inzet zijn onmisbaar geweest voor het welslagen van het project. Evenzo onmisbaar is geweest de enorme steun die het Natuurhistorisch Genootschap heeft ondervonden van de vakgroep Botanische Oecologie van de Rijksuniversiteit te Utrecht, die haar faciliteiten en jarenlange onderzoeks-

ervaring met betrekken tot kalkgraslanden beschikbaar stelde.

Tenslotte zou ik willen zeggen dat de presentatie van het eindproduct van dit onderzoek geen afsluiting zou mogen betekenen. Het is de bedoeling dat er nu met de resultaten iets gaat gebeuren. Nu zijn de bestuurders en terreinbeheerders aan zet. Om die reden zou ik de eerste exemplaren van dit boek behalve aan de dagvoorzitter willen overhandigen aan vertegenwoordigers van zowel de Vlaamse, Waalse als de Nederlandse besturende instanties, namelijk aan:

- De Heer A. Vermeulen (dagvoorzitter), Directeur-Generaal van de Administratie Ruimtelijke Ordening en Leefmilieu te Brussel;
- Monsieur H. Barthélémy, Adjunct-Kabinetschef voor de Minister van Ruimtelijke Ordening van het Waalse Gewest;
- De Heer H. Riem, lid van het College van Gedeputeerde Staten van de Provincie Limburg;
- De Heer Peumans, Schepen van Ruimtelijke Ordening en Leefmilieu te Riemst.

Ik zit echter met een probleem. Omdat het boek pas hedenochtend is verschenen, heeft zelfs de auteur het nog niet gezien. Om die reden zou ik willen beginnen met het overhandigen van het vijfde exemplaar aan Roland Bobbink. Immers het is vooral zijn verdienste dat het boek er gekomen is.

Ik dank u voor uw aandacht.